

ВІДГУК
опонента доктора економічних наук, професора
Флейчук Марії Ігорівни
на дисертаційну роботу Равлінко Зоряни Петрівни
«Теоретико-методологічні засади безпекової діяльності
торговельних підприємств»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних
наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів
господарської діяльності

Актуальність обраної теми та її зв'язок з науковими програмами

В Україні формування методологічних засад забезпечення економічної безпеки підприємств активно стимулюється суб'єктами підприємницької діяльності. В умовах посилення агресивності бізнес-середовища та зростаючої невизначеності макроекономічних умов, підприємства прагнуть розробляти нові системи корпоративної безпеки, які здатні забезпечити збереження капіталу, мінімізацію ризиків і стійкість їхньої операційної діяльності. Забезпечення стійкого розвитку підприємств у сучасних умовах високої волатильності ринку є неможливим без впровадження ефективної безпекової стратегії. Це питання набуває особливої ваги для вітчизняних торговельних підприємств, які зазнають значного впливу з боку екзогенних шоків. Серед основних детермінант впливу можна виділити: військові дії на території країни, що спричиняють дестабілізацію бізнес-середовища; інтеграційні процеси, які розмивають економічні кордони; цифровізацію економіки та перехід до електронної комерції; циклічні фінансові кризи з глобальним і локальним впливом; зростаючу конкуренцію на внутрішньому і зовнішньому ринках; інфляційний тиск, який провокує швидкий оборот фінансових ресурсів; та нестабільність регуляторної політики, яка впливає на операційну ефективність підприємств.

Підвищення рівня невизначеності та ризику в умовах господарювання вимагає від суб'єктів господарювання стратегічної гнучкості та адаптивності. Досягнення цих якостей потребує запровадження проактивного підходу до управління економічною безпекою, що включає ресурсомісткі інвестиції у системи управління ризиками, диверсифікацію активів, а також застосування сучасних методів фінансового та стратегічного планування. Усе це актуалізує необхідність розвитку науки про безпеку підприємств, зокрема шляхом

Львівський державний університет			
СВР Д 35.725.04			
Вх. №	9/25	від "22" 01	2025 р.
кількість аркушів			
Осм. док.	11	додам. —	

наукового обґрунтування економічної безпеки торговельних підприємств, що є критично важливим в умовах воєнного стану та подальшої післявоєнної відбудови країни.

Дисертація Равлінко З. П. є суттєвим внеском у розвиток концептуальних, теоретико-методологічних і прикладних основ управління економічною безпекою торговельних підприємств. Дослідження має високу актуальність і значну наукову та практичну цінність.

Дисертаційна робота виконана згідно з планами наукових досліджень Львівського державного університету внутрішніх справ «Економічна безпека соціально-економічних систем: проблеми теорії та практики» (номер державної реєстрації 0121U112498) та Української академії друкарства «Моделювання механізмів управління економічною безпекою підприємства» (2013–2023, номер державної реєстрації 0113U008320).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені в дисертації, мають високий рівень обґрунтованості. Їх теоретичною та методологічною базою є сучасна економічна теорія, передові дослідження у сфері безпекознавства, менеджменту та практики управління економічною діяльністю підприємств. У дисертаційній роботі Равлінко З. П. чітко визначено мету дослідження, сформульовано завдання, а також окреслено предмет і об'єкт дослідження.

У дисертаційній роботі авторка застосувала широкий спектр методів теоретичного та емпіричного дослідження: індукції та дедукції, порівняння і систематизації; аналізу та синтезу; статистичного аналізу; непараметричні статистичні; анкетування та експертного аналізу; моделювання; багатокритеріального вибору альтернатив на основі нечіткого відношення переваги; BOCR; функціонального моделювання IDEF0; морфологічного аналізу; графічний; абстрактно-логічний..

Структура дослідження визначається поставленою метою і є інтегрованим комплексом теоретико-методологічних напрацювань, методичних підходів і практичних рекомендацій, спрямованих на забезпечення економічної безпеки торговельних підприємств.

Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційної роботи були апробовані на чотирнадцяти міжнародних і всеукраїнських

науково-практичних конференціях та семінарах, які відбулися у Львові, Дніпрі, Івано-Франківську, Києві, Одесі та Кременчуці.

Зміст дисертації послідовно розкриває обрану тему.

У вступі обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження, викладено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, зазначено особистий внесок здобувачки, а також наведено інформацію про апробацію результатів дослідження та публікації.

У першому розділі «Теоретико-прикладні засади безпекової діяльності підприємств» уточнено понятійно-термінологічний апарат безпекової діяльності та сформовано методологічний базис її здійснення. Обґрунтовано науково-практичні засади управління безпековою діяльністю підприємства, які визначають порядок застосування відповідних технологій залежно від його поточного стану, зосереджених на збереженні цілісності підприємства та створенні умов для його подальшого розвитку.

У другому розділі «Методологічне підґрунтя безпекової діяльності торговельних підприємств» сформовано інформаційну платформу об'єктивних детермінантів реалізації безпекової діяльності в торгівлі. Розроблено модель часової трансформації умов функціонування та засад безпекової діяльності торговельних підприємств, яка включає аналіз основних переваг і недоліків електронної торгівлі для українських підприємств. Удосконалено методологічні підходи до формування та розвитку системи управління безпековою діяльністю торговельних підприємств.

У третьому розділі «Аналітико-діагностичні основи безпекової діяльності торговельних підприємств» проведено тенденційний аналіз діяльності торговельних підприємств як основи для інформаційного забезпечення їх безпекової діяльності. Розроблено науково-практичний підхід до створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення безпекової діяльності, який, враховуючи типізацію бізнес-процесів, базові принципи та специфічні функції, охоплює організаційний і функціональний етапи, що сприяють оптимальному задоволенню інформаційних потреб суб'єктів безпеки в межах кожного торговельного підприємства. Визначено важливість удосконалення інструментів обліково-аналітичного забезпечення безпекової діяльності, що відображено в розробленому теоретико-практичному підході.

У четвертому розділі «Теоретико-методичні положення управління безпековою діяльністю торговельних підприємств» запропоновано технологію

оцінювання результативності безпекової діяльності торговельного підприємства, яка передбачає визначення ключових індикаторів ефективності, як-от одиничні та групові показники для характеристики дієвості механізмів забезпечення економічної безпеки, ефективності функціонування системи корпоративного управління безпекою та продуктивності діяльності суб'єктів безпеки. Для комплексної оцінки використано інтегральний показник результативності безпекової діяльності. Удосконалено організаційно-економічний механізм управління безпекою в торговельних підприємствах, який забезпечує гармонізацію внутрішніх та зовнішніх чинників, а також розроблено науково-методичні засади для оцінки і моніторингу рівня економічної безпеки підприємства в контексті стабільності, адаптивності та ризик-менеджменту.

У п'ятому розділі «Методологічне забезпечення інтелектуалізації безпекової діяльності торговельних підприємств» поглиблено теоретико-методологічне підґрунтя інтелектуалізації безпекової діяльності, що забезпечує підвищення її ефективності та адаптивності в умовах сучасних економічних викликів. Розроблено соціально-економічний механізм мотивації інтелектуалізації, що базується на інтеграції стратегічних інтересів учасників безпекового процесу з внутрішніми цілями підприємства. Окрему увагу приділено етапності реалізації заходів, спрямованих на стимулювання самомотивації та оптимізацію процесу обміну знаннями в контексті управління економічною безпекою підприємства. В основі цього підходу — обґрунтований перелік принципів, функцій, засобів та інструментів, що сприяють підвищенню ефективності знаннєвого управління. Сформовано методологічний підхід до оцінювання результативності механізму мотивування, що дозволяє визначати вплив інтелектуалізації на покращення результатів безпекової діяльності через інтегровані показники, що враховують як економічну, так і інформаційну складову.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та методичних основ безпекової діяльності торговельних підприємств, а також у розробці науково-практичних рекомендацій, що сприяють інтеграції інтелектуальних технологій у процес управління економічною безпекою підприємств, що мають значення як для теорії, так і для практики.

До основних положень дисертації, які містять певну наукову новизну, варто віднести:

вперше:

- сформовано науково-методичні засади оцінювання забезпечення безпекової діяльності торговельних підприємств, які спираються на застосування методу BOCR, що дозволило охарактеризувати кадрове, інформаційно-аналітичне, структурно-функціональне та технічне забезпечення за встановленими критеріями (Benefits, Opportunities, Costs, Risks) щодо пріоритетності для суб'єктів безпеки і проблемності у задоволенні таких потреб та на основі цього сформувані аналітичну основу для осучаснення засад провадження безпекової діяльності;

- сформовано теоретико-методологічне підґрунтя інтелектуалізації безпекової діяльності торговельного підприємства, яке, завдяки застосуванню методу функціонального моделювання IDEF0, визначає зміст й етапність реалізації комплексу заходів, які сприяють розвитку розумових здібностей з метою генерування й ефективного застосування знань, а також покращення технологічного базису, що в сукупності сприяє посиленню інтелектуальної активності учасників безпекового процесу із виконанням ними на якісно вищому рівні завдань з підтримання економічної безпеки підприємства;

- розроблено соціально-економічний механізм мотивування інтелектуалізації безпекової діяльності торговельних підприємств, який орієнтований на ліквідацію протиріч в економічних і соціальних інтересах та стимулювання (на підставі застосування комбінації матеріальних і нематеріальних стимулів відповідно до внутрішніх мотивів суб'єктів і об'єктів безпеки) до самомотивації й мотивації до обміну знаннями, що загалом створює сприятливі умови для осучаснення необхідних знань провадження безпекової діяльності;

- сформовано методологічний підхід до оцінювання ефективності механізму мотивування інтелектуалізації безпекової діяльності торговельного підприємства, який, на підставі методології формування комплексних оцінок, передбачає: послідовне виконання формальних та експертних процедур стосовно узагальнення оцінок за групами методів стимулювання; оцінювання ефекту від застосування агрегованих методів; розрахунок інтегрального показника, що в результаті дозволяє уточнювати (коригувати) тактики й стратегії застосування методів стимулювання відповідно до реальної безпекової ситуації;

удосконалено:

– науково-практичні засади управління безпековою діяльністю підприємства, що, на відміну від існуючих, спираючись на результати визначення рівня флуктуацій основних показників діяльності підприємства («прийнятний», «помірний», «критичний»), передбачає застосування однієї із технологій («антисипативної», «адаптивної» або «антикризової»), що дає змогу із максимальною ефективністю планувати й здійснювати безпекові заходи для протидії загрозам і створенню умов використання нових можливостей, які виникають через високу динамічність середовища функціонування;

– методологічні засади формування та розвитку системи управління безпековою діяльністю торговельних підприємств, відмінністю яких є уточнення складу та змісту основних складових такої системи, що у сукупності із урахуванням специфіки діяльності торговельних підприємств та динамічної трансформації середовища їх функціонування вибудовує цілісне бачення етапності створення та умов розвитку задля забезпечення результативного виконання окреслених перед суб'єктами безпеки завдань;

– науково-практичний підхід до створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення безпекової діяльності торговельних підприємств, який відрізняється від відомих уточненими засадами задоволення інформаційних потреб суб'єктів безпеки та врахуванням типових і спеціалізованих бізнес-процесів торговельного підприємства, що стало підставою для горизонтальної та вертикальної структуризації із конкретизацією змісту організаційного й функціонального етапів формування для спрощення практичного застосування в умовах будь-якого торговельного підприємства;

– теоретико-практичний підхід до визначення важливості покращення інструментів обліково-аналітичного забезпечення безпекової діяльності торговельних підприємств, особливістю якого є застосування методу багатокритеріального вибору альтернатив на основі нечіткого відношення переваги, що дало змогу визначити ті інструменти обліково-аналітичного забезпечення, що потребують максимальної уваги у покращенні через внесення змін у ресурсне забезпечення та коригування програми розвитку безпекової діяльності торговельного підприємства;

– технологію оцінювання результативності безпекової діяльності торговельного підприємства, яка відрізняється процедурою розрахунку інтегрального показника на основі врахування рівня одиничних індикаторів та визначення групових показників, які характеризують дієвість механізмів

безпекової діяльності, якість системи управління безпековою діяльністю та ефективність активності суб'єктів безпеки, що в сукупності створює необхідну інформаційну основу для контролю за ходом безпекової діяльності та збільшення ефективності;

– організаційно-економічний механізм управління безпековою діяльністю торговельних підприємств, який, на відміну від відомих, передбачає здійснення керуючого впливу на об'єкти безпеки шляхом застосування актуальних на певний момент методів, способів, форм та інструментів у вигляді організаційної й економічної складових, забезпечують результативне виконання поставлених перед суб'єктами безпеки завдань;

набули подальшого розвитку:

– понятійно-термінологічний апарат безпекової діяльності шляхом уточнення змісту та встановлення взаємозв'язку між базовими поняттями, що ґрунтується на логічно орієнтованій взаємообумовленості функціональних і сутнісних особливостей визначених понять і розвиває етимологічно-семантичну складову теоретико-методологічної бази безпекової діяльності торговельних підприємств;

– методологічний базис безпекової діяльності підприємства на основі системного та синергетичного підходів, який відрізняється цільовим спрямуванням заходів безпекової діяльності на підтримання динамічної рівноваги за рахунок гомеостазу і впорядкування хаосу, що формує необхідну підставу для відстеження й прогнозування флуктуацій, які є наслідками суттєвості впливу дестабілізуючих факторів (ризиків і загроз), установа моменту наближення до точки біфуркації та розроблення бажаних атракторів;

– модель часової трансформації умов функціонування та засад здійснення безпекової діяльності торговельними підприємствами, яка, порівняно з відомими, сформована на параметрах традиційної й електронної торгівлі, фактичного змісту процесів оцифрування, цифровізації та цифрової трансформації в умовах українських торговельних підприємств, що дало змогу конкретизувати переваги й недоліки зростання частки електронної торгівлі та створити необхідну інформаційну базу для безпекової діяльності на випередження.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

За результатами наукового дослідження опубліковано 40 наукових праць, серед яких: одноосібна монографія; 5 статей, що опубліковані в наукових періодичних виданнях, які індексуються у наукометричних базах даних Scopus та/або Web of Science Core Collection; 18 статей у фахових наукових виданнях України; 2 статті у міжнародних журналах; 14 наукових статей, опублікованих у збірниках матеріалів міжнародних конференцій, що підтверджують апробацію основних результатів дисертаційного дослідження.

Основні положення дисертації повністю викладені у рефераті.

Важливість одержаних здобувачем результатів для науки і практики

Дисертаційна робота Равлінко З. П. є значним внеском у розвиток теорії та практики безпекознавства. Наукова цінність результатів дослідження полягає у вдосконаленні теоретико-методологічних засад, які комплексно вирішують важливу наукову проблему, що стосується теоретичного обґрунтування та розроблення методологічних підходів до безпекової діяльності торговельних підприємств. Представлені у дисертації результати, висновки та основні положення дозволили сформулювати теоретико-методологічні концепції, методичні засади і практичні рекомендації, спрямовані на удосконалення безпекової діяльності торговельних підприємств. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що пропозиції та рекомендації, викладені в роботі, дають змогу: оцінювати рівень забезпечення безпекової діяльності торговельних підприємств; інтелектуалізувати безпекову діяльність, впроваджувати механізми мотивування інтелектуалізації безпекової діяльності підприємств; оцінювати ефективність цих механізмів; застосовувати сучасні технології управління безпекою підприємств; формувати й удосконалювати систему управління безпековою діяльністю; створювати та розвивати систему інформаційно-аналітичного забезпечення безпеки підприємств; визначати пріоритети покращення інструментів обліково-аналітичного забезпечення безпекової діяльності та оцінювати результативність безпекових заходів.

Теоретичні висновки, науково-практичні рекомендації та інші результати наукових досліджень, викладені у дисертації, безпосередньо використали: ПП «Науково-виробниче підприємство «Завод техніки зв'язку і автоматики» (довідка від 01.11.2024 р. № 1101-1); ПП «Троянда-Захід» (довідка від 18.10.2024 р. № 156); ТзОВ «Міксуймо разом» (довідка від 23.10.2024 р. № 66); ТзОВ «Вівера груп» (довідка від 21.10.2024 р. № 120); ПП «Технозахист» (довідка від 01.11.2024 р. № 241101/1).

Теоретичні узагальнення, наукові розробки та методологічні положення дисертаційної роботи впроваджені в освітній процес та наукову діяльність Львівського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження в освітній процес від 02.01.2024 р. № 01; акт впровадження у наукову діяльність від 04.01.2024 р. № 2).

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Під час аналізу змісту дисертації та наукових публікацій здобувачки не виявлено фактів порушення академічної доброчесності. Використання ідей, висновків та цитат інших авторів коректно оформлено з відповідними посиланнями на їхні праці.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Відзначаючи загальний високий рівень обґрунтованості теоретико-методологічних підходів, методичних основ та практичних рекомендацій, а також цілісність і логіку викладу матеріалів, варто звернути увагу на наявність деяких дискусійних аспектів у дисертаційній роботі Равлінко З. П.

1. На с. 76–78 авторка зосередилася на розгляді змісту поняття «флуктуація» та обґрунтуванні власної позиції в межах методологічного базису безпекової діяльності (рис. 1.5, с. 85). Виділення трьох рівнів флуктуацій, зокрема «прийнятної», «помірного» і «неприятного», є важливим кроком для подальшого визначення діапазону змін у безпекових процесах. Однак доцільно було б доповнити цю класифікацію переліком тих параметрів, які повинні братися за основу при оцінюванні цих рівнів, зокрема, уточнити впливи, що визначають межі прийнятності та допустимості змін у системах безпеки торговельного підприємства. Це дозволило б зробити оцінку більш обґрунтованою та забезпечити інтеграцію до практичного застосування у процесах управління безпекою.

2. На рис. 2.6 (с. 143) авторка поруч із уточненням специфічних моментів у діяльності підприємств оптової та роздрібною торгівлі визначає перелік детермінантів, які впливають на безпекову діяльність. Однак, з огляду на поточну демографічну ситуацію в Україні, доцільно було б доповнити цей перелік ще однією важливою детермінантою — «кількістю споживачів», враховуючи не лише поточні тенденції, а й майбутню мобільність різних груп населення. Така додаткова детермінанта дозволить більш точно оцінити вплив змін у демографічній структурі на безпекову діяльність підприємств, зокрема, у

контексті адаптації до потенційних змін у попиті та зміні соціально-економічних умов.

3. На рис. 2.12 (с. 190) авторка графічно узагальнила власні дослідження щодо процесу формування, функціонування та розвитку системи управління безпековою діяльністю торговельного підприємства. Водночас, на нашу думку, розроблену модель варто було б доповнити зв'язками з довгостроковою стратегією розвитку підприємства та характеристиками змін середовища його функціонування. Такий підхід дозволив би більш комплексно відобразити взаємодію безпекової діяльності з іншими стратегічними аспектами та факторами зовнішнього середовища, що є важливими для забезпечення ефективної адаптації підприємства до змінних умов.

4. Практичне застосування розробленої технології оцінювання результативності безпекової діяльності дало можливість здобувачці не лише підтвердити суттєвий вплив таких факторів, як COVID-19 та військова агресія, але й виявити наявність позитивних змін у діяльності окремих досліджуваних підприємств за рівнем розрахованого інтегрального показника (рис. 4.9, с. 291). Враховуючи це, доцільно було б приділити більшу увагу вивченню найкращих практик адаптації підприємств до вказаних зовнішніх факторів, супроводжуючи це відповідним теоретичним обґрунтуванням, що могло б сприяти подальшому поширенню цих практик серед інших учасників ринку.

5. У межах розробленої моделі соціально-економічного механізму мотивування інтелектуалізації безпекової діяльності торговельних підприємств (рис. 5.7, с. 377) авторка визначає підстави для виникнення економічних та соціальних протиріч. Однак додаткового пояснення потребує реалізоване групування, яке розрізняє суб'єкти та об'єкти безпеки з одного боку, а з іншого — підприємство. Таке пояснення дозволило б краще розкрити внутрішню структуру взаємодії та роль кожної з цих складових у забезпеченні ефективності безпекової діяльності торговельного підприємства.

Вищенаведені зауваження та недоліки не впливають на загальну позитивну оцінку та не знижують наукову і практичну цінність дисертаційної роботи Равлінко З. П.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Равлінко З. П. на тему «**Теоретико-методологічні засади безпекової діяльності торговельних підприємств**» є завершеним науковим дослідженням, у якому концептуально розв'язано актуальну науково-

прикладну проблему, що стосується теоретичного обґрунтування та розробки методологічних основ безпекової діяльності торговельних підприємств. Робота містить сформульовані основні теоретико-методологічні підходи, які забезпечують глибоке розуміння специфіки безпекової діяльності в умовах сучасних економічних викликів, що є важливим внеском у розвиток наукової дисципліни.

Реферат дисертації належно відображає всі основні положення, які виносяться на захист, та відзначається чіткістю і логічною структурованістю викладу. Усі наукові висновки обґрунтовано на результатах проведених досліджень, які відповідають вимогам до такого виду наукових робіт.

Дисертація написана у відповідному науковому стилі, матеріал викладений послідовно, що забезпечує високий рівень зрозумілості та логічної послідовності. Наукові результати, отримані в процесі дослідження, підтверджені фактичними даними та узгоджуються з науковими підходами, застосованими у галузі.

У результаті проведених досліджень опубліковано 40 наукових праць, що є підтвердженням апробації основних наукових результатів.

Дисертація відповідає вимогам, що встановлені **Порядком присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук**, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197. З огляду на наукову новизну та значущість отриманих результатів, авторка дослідження – Равлінко Зоряна Петрівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю **21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності**.

**Професор кафедри
маркетингу Львівського
торговельно-економічного університету
доктор економічних наук, професор**

Марія ФЛЕЙЧУК

